

Az elvarázsolt park – ha épp kedve szottyán – egy elátkozott, régi papot kelt életre. A földből gondolatok párolognak, az álmokból lett levelekben fejfájás elleni szérum lötyög. Árnyakon át közlekedő perzsa küldönc közvetít az iker-

80 Vass Norbert

NOTESZ-MÍTOSZOK, AVAGY Z. RETORIKA- NYOMOZÓ NYUGTALAN FELJEGYZÉSEI

Sopotnik Zoltán: *Saját perzsa*

és tudatgözös katalán snittek készülnek róluk. „(E)nnnek semmi / köze az értelemhez.”

A *Saját perzsa* nem könnyű darab. Mintha rádiónk keresőjét csavarhatnánk frekvenciára, műsorra vadászva, és az állomások közti sistergés, meg a szünetjelek után itt-ott egymástól teljesen elütő zenezúzalekra akadnánk. Ilyen érzésünk támad, miközben Sopotnik Zoltán kötetét olvassuk. Aztán újra és megint. Valami ódon, fájdalmas ritmust lop a napunkba. Egyszerre kakofón és dallamos, atonális, de folyvást a helyes hangnemet kereső. Sopotnik újrarahangszereli néhány korábbi szerzeményét, de először felbukkanó tételekből is azonnali remixet készít. Következetlen misztikát kever, lazán vált sávot. Kommersz barackkal átvészelt taxissztrájkra kocsmái hip-hop recitálást húz. Versbeszéd és a próza között felvert szabadtéri színpadán szerelembe menekülés és tanácstalan tépelődés lökdösi egymást. Olyasmi élményt kapunk könyvétől, mintha egy kifestett glam-banda szimfonikusokkal kiegészülve játszana dzsessz-sztenderdekert meg SKA-alapokra írt protest dalokat. Egy-egy kiállást a régi idők emlékére öldöklő trash-téma követ, a színpalak mögött pedig egy csintalan kiscickó időről időre az erősítőt is lehúzza. Mire a lábunk dobolni kezdene, másutt tart már a zavaros igéket kántáló MC. Nem könnyű vele menni.

Sopotnik negyedik kötetének két-két versciklusa közé egy prózai rész, a *Lassú társas* című – egy 2007-es interjúban már emlegetett, tehát akkor már körvonalazódó, készülő – hosszúnovella, vagy ha úgy tetszik, kisregény ékelődik. Hagymalevelekként óvják, fedik a köréje írt lírai szerzemények. A *Saját perzsát* mintegy kettészelő prózabetét ugyanis nemcsak a könyv leg-erősebb része, de megkockáztatom: annak váza, magva is. A szöveget körül-ölelő versek pedig mintha a *Lassú társas* kulcsmomentumait játszanák vissza,

testvérek között, a kisbaltban iróniát árusítanak. Nem csoda hát, ha egy kislánynak valahogy félrecsúszott az aurája, de az sem kérdés, hogy a üvegfüjőknak új lelkük sarjad minden reggel. A vers migrénbe ragadt, a sarokból kafkányi történeteket lehet kívágni. A vénekből a háború emléke nem távozik többé,

s jobb-rosszabb modulációkban (újra)szcenírozva azokat markánsabbá, referéncszerűvé tételükről gondoskodnának. A rövid epizódokból építkező, szürreális elemeket valóságos szituációkkal összeeresztő, keresetlen, gyors és meglepő, az archaikus-transzcendens nyelvréteget bárdolatlan-blaszfém megszólalásokkal elegyítő próza rágódó-merengő, a keserűséget 81
íroniával palástoló, meditatív-lassú-álmos versbeszédben visszhangzik. Utóbbi ismerős lehet Sopotnik előző, *Futóalbum* című könyvéből, előbbinek pedig a *Krokodil* című első kötet táján lelhetünk tán gyökereire. Az üvegbe suttogott félelmek, a feltárt sebek, a szavak, a nyelvek és a hit keresése ugyancsak régóta jelen vannak Sopotnik műveiben. A legújabb kötet beszélője árnyakkal néz szembe, a múlt sötétjébe merül, vágya „(e)lérni az események szélére, s onnan / görgetni fel mindent, akár a megunt perzsaszőnyegét.” Legendákba kapaszkodik, hogy kevéssel később le is bontsa a belőlük emelt falakat. Célja, küldetése – ahogy az a *Képradar* című versben megfogalmazódik – „(m)egfejtteni egy / ismeretlen, / felbőszült családot, / majd visszamenőleg / elképzelni / benne a gyereket.” Tisztában van azzal, hol tart, arra kíváncsi inkább, hogy került oda. A *Futóalbum*ban megszólaló én a megtisztulás vágyával körözött a szorongás tótájékán, ám a frusztrációt lebírni nem győzte. És így jár a *Saját perzsa* beszélője is. Kétely és irónia mardossa. Birkózik bár a démonokkal, szabadulni tőlük nem tud.

Új terepen is megmérkőznek mindenesetre ő meg az árnyak. És Sopotniknak szemmel láthatóan jól áll a próza. A *Lassú társas* törzsi gyárromantikáját, konyakszagú apahiányát, nyúlvéres udvarát, UFO-ít, farkasembereit, kamaszkori hóbörgéseit, vagyis a benne foglalt birkózást a nyelvel, emlékezettel valami fésületlen, sámáni kémia teszi koherenssé. Működik. A szöveg itt-ott Pozsonyi Ádám „*A Lenin-szobor helyén bombatölcsér tátong*” című könyvecskéjének kisrealista, kelet-európai punk-groteszkekjeit idézi, másutt Cserna-Szabó András nagyotmondós, epés-hányós kocsmajelenetei derengenek fel, legjobb pillanataiban pedig Bodor Ádám tárcáinak archaikus-anarchikus, az irrealitás napi rutinjában létező vak kisközösségeit juttatja eszünkbe. Sopotnik ebben a részben hányaveti naplójegyzeteknek ható, néhány centivel mindig a valóság felett járó, de a mítoszt rendre leleplező, a pátoszt alaposan hókon vágó, bizsergető, zsigeri mesét ír. Múltban ragadt hősének, mielőtt továbbindulna, muszáj visszanéznie.

Gyárkaput, kápolnát, üvegfúvókat, dörzsölt vajákosokat, világháborús veteránokat lát. Egy elveszett apát és egy elvesztett ikertestvért keres. Kérdéseket tesz fel, helyzeteket, helyszíneket vizsgál. Nyomozásba fog, de tudja jól, nincs egyszerű dolga. „Felkapcsolja a sáros villanyt, / pont a nappali alatt. Elkezd / végre beszélgetni, magával.” Felásott föld, buja vegetáció,

árnyak, köd és templom. Pont, mintha egy baljós pszicho-thriller kelléktárát vennénk számba. Ám mindez jobbára kifejtetlen, funkciótlan díszletelem marad. Ebben a kísértetjárta vázlat-világban indul a *Saját perzsa* narrátora családjá – s végső soron saját maga – keresésére.

82 Ha már családnymozásról esett szó, nem érdektelen tán a *Saját perzsát* Áfra János ugyancsak a Könyvhétre megjelent *Glaukóma* című verseskötetével olvasni össze, melynek Sopotnik szerkesztője is volt. Mindkét kötetre jellemző a fentebb már említett balladisztikus-töredékes naplószerűség, de hasonlítanak abban is, hogy öndefiníciós, önsorsértelmező, terápiás szándékkal vágnak családtörténetet elmesélni. Míg Áfra verseinek központi figurája mások szeméből tükröződik, alakját az emlékezet zöldhályoga mossa el, mesélői mintha egymásnak adnák a szót, addig a Sopotnik-kötetben maga az elbeszélő próbál emlékei közelébe férkőzni, ő kíséri meg sziszüphoszi rendületlenséggel és hiábavalósággal oksági láncca fűzni a rá maradt múltat. Mindkét könyv testi-lelki örökséggel vet tehát számot. Sopotnik kötetében a migrén a kapocs, Áfránál a testi hiba. A kínoz fejfájás a *Perzsa rutin*ban alakkal bíró, fájdalmas stigma. Másfelől olvasva viszont a kiválasztottság szimbóluma. Ha a felmenők nem a perzsákkal, hanem a rómaiakkal állnának kapcsolatban, cognomenjük bizonyára „fejfájós” volna.

Íroniát azért mer jelen szöveg bátran használni, mert a *Saját perzsa* is fontos kötetszervező – vagyis inkább kötet-dekonstrukciós – szerepet szán a szarkazmusnak. Alighogy az elbeszélő magasztos mondatokkal festené magánmitológiájának meghatározó morzsáit, rögvest ott terem a gúny lándzsája, hogy vészjóslna csillogó, éles hegyével távol tartson a fennkölttől, bagatellizálja, profanizálja azt. A kötet első számú konfliktusa szerintem az, hogy a lírai/prózai én próbál ugyan töprengeni, közel hajolni a rá maradt történetekhez, ám a múlt megértését illetően mindvégig székszis munkál benne. Elemi vágya bár a kibeszélés, magára olvasás, a mesélés örömeinek mégsem adja át magát teljesen. Tisztában van ugyanis azzal, hogy az egyszersmind menekülés is. Gondoljunk csak a *Fokhagyma* emelkedett gondolatfutama utáni versvégi, kijózanító, kacagó bonmot-ra: „mintha közöm lenne / a történethez, mintha / bennem működne tovább. / Pedig csak a fantáziám / gyorsabb, mint az átlag.” Bár az is igaz, hogy a versbeszélő olykor a csináltág ellenére ragaszkodik világához, jól esik abban elvesznie: „Persze csak ő találta ki az egészet, de / hát miért fosztaná meg magát a saját / perzsáitól?” – olvassuk a *Perzsa rutin* című versben. Jellemző, hogy a *Migrén* című versben egymás mellett tűnik fel Babits és Kassák alakja. Ha akarom, mint a formai mívség és az azt szétvető-felülíró anarcho-avantgárd lelkesültség antagonisztikus figurái.

A kötet leírható konstrukció és dekonstrukció, harag és jó kedély, felidézhető és elbeszélhetetlen ellentétpárjaival – lásd még a perzsa vallás

Szent és Romboló Szellemének örök harcát – is. Dualizmusának hevessége magyarázza tán félbehagyott, félig gondolt gondolatait, valamint azt is, hogy egyes részeket túlbeszél, mást kifejtetlenül hagy, vagyis néhol arányt téveszt. A versekben sűrűn változik a narrátori pozíció – olykor versen belül is –, de a kötet központi szimbóluma is (transz)formálódik. A perza elő- 83
ször bensőben lakó szellem, akivel a narrátor beszélget, ő pedig vá-
laszolni képes, máskor az üvegfüvők leszármazottaira vigyázó nép random
reprezentánsa, s eztán nyeri csak el a két testvér közti telepátikus csatorna
funkcióját. Eddigre viszont már nem beszél, dress code-jával jelel csak. Nem
beszélve arról, hogy – amint a *Radír* című vers is mutatja – a narrátor-
én előző életeit is könnyű szerrel képes bejárni. A kötet fikciójába be-
hozza ezzel lélekvándorlás lehetőségét, s ezzel feleslegessé is tesz
bármينemű ragaszkodást a felmenőkhöz, hisz akkor ők sem lehetnek
többek jó-rossz karmával bíró megunt, magányos lézengőknel. Követ-
kezetlenségével – úgy tűnik – önnönmagát vérezteti ki a szöveg.

Csakhogy adódik a kérdés: kérhetünk-e épp következetességet
számon a *Saját perza* meséjén? Hisz olvasása közben sokszor úgy
érezhetjük inkább magunkat, mintha véletlenségéből egy fülbegyó-
násba hallgatnánk bele, vagy egy próféta lefordíthatatlan noteszlapjai
kerülnének elénk. Hit és kétely egyszerre harsan a kötet elbeszélőjé-
ben. Narrációjának lüktetése épp a világba kiáltott intim beszédmód
pulzálásának tudható be. Mindazonáltal a könyv szándékolt, vagy vé-
letlen elrajzolásai roppantul megnehezítik a befogadást, eltávolítanak

a történettől, végig bizony-
talanságban tartanak, és
roppant küzdelmessé teszik
az olvasást.

A kötet elbeszélője
több ízben említi, hogy az általa ol-
vasott könyvek legnagyobb részét a
kertjében ássa el. Azért tán, hogy
szikárabbra rágcsálja őket pár föld-
mélyi, szőrös fog. Kíváncsi vagyok,
a *Saját perza* könnyed-nehéz vilá-
gából miféle újabb mítosz hajt majd
ki! (*Libri Kiadó, Bp. 2012*)

